

TÜRKİYE'DE PETROL

Oil in Turkey

Yrd. Doç. Dr. Sefa SEKİN*

ÖZET

20. yy. sonlarına geldiğimiz şu yıllarda hammadde ve enerji kaynağı olan petrolün 20-25 yıllık rezervi kaldığından bahsedilmektedir. Bu yönüyle petrol, düne göre bugün daha da önem kazanmış bulunmaktadır. Dünya Enerji İstatistik Yıllığı 1992 yılı verilerine göre, toplam rezerv 136.5 milyar ton, 1006 milyar varildir. Bu rezervlerin de 104.9 milyar tonu ve 772 milyar varili OPEC ülkelerinde bulunmaktadır. OPEC ülkeleri dünya petrol rezervlerinin % 76.7'sine sahiptir. Geri kalan rezervin % 23.3'ü ise diğer ülkelerde bulunmaktadır. Ülkemizin yıllık petrol üretimi 4 milyon ton, tüketimi 26 milyon ton civarındadır. Her yıl 22 milyon ton petrol ithal edilmektedir. Petrolde dışa bağımlılığı 21. yy.'da süreceğ görünmektedir.

ABSTRACT

Today, petroleum became much more important. According to the World Energy Statistics Annual the total estimated reserve of the petroleum is 136.5 billion tons, 1006 billion barrels. The OPEC countries hold 104.9 billion tons -772 billion barrels.

The raw petroleum reserve in Turkey is 39.199.000 tons (1993 data) Turkey's annual petroleum consumption is 27 million tons. Turkey produces only 4 million tons of petroleum. Turkey imports 22-23 million tons of petroleum every year. Petroleum production of our country is approximately 4 milliard tons yearly. The state imports 22 milliard ton petroleum each year. It seems that importing this natural source will continue in the 21th century.

Ülkemizde 19. yy.'da Osmanlı Devleti döneminde petrol arama teşebbüsleri başlamıştır. II. Abdülhamid, Musul ve Bağdad illerinde tabii halde ortaya çıkan petrol kaynaklarını 1889'da kontrol altına almaya çalışır. Sondajla petrol araştırılması ilk kez 1887 yılında Alman ve İngiliz firmalarının İskenderun Körfezi'nde Çengen köyü çevresinde 10 sondaj kuyusu açmalarıyla başlamıştır. Fakat, sonuç alınamamıştır.

*M.Ü. Atatürk Eğitim Fak. Coğrafya Eğitimi Anabilimdalı Öğretim Üyesi.

Trakya'da Şarköy - Mürefte - Gaziköy civarında 1898'de Halil Rifat Paşa bir kuyuda 108 m derinliğe inen sondaj çalışmaları yaptırmıştır. Kuyudan önemsiz petrol ve gazdan başka birşey bulunmamıştır. 1899'da Osmanlı Bankası ve bir Fransız firmasının da Şarköy - Mürefte çevresinde açtığı kuyulardan da olumlu bir sonuç alınamamıştır.

Doğu Anadolu'da petrolün varlığı ile ilgili olarak Evliya Çelebi (Cilt 4, s. 160) Van Kalesi çevresindeki mağaralardan bahsederken bunlardan birinde kayadan petrolün çıktığını yazmaktadır. Van Defterdarı vasıtasıyla tüccarlara bu petrolün satıldığından bahseder. Daha o dönemde bölge halkının petrolü bilip, alım-satımını yaptığı anlaşılmaktadır. 1912'de Kürzot çevresinde 363 hektarlık petrol imtiyaz sahası Müşir Fuad Paşa'ya verilmiştir. 1924'de bu imtiyaz bir Fransız şirketine satılmış ve 1937'de Cumhuriyet hükümeti imtiyazı feshetmiştir.

Cumhuriyet döneminde 1935'de Hoşköy-Mürefte civarında 6 kuyuya daha sondaj yapılmış, yine sonuç alınamamıştır. 1954 yılında Adana'nın 20 km KD'da Hocalı köyü civarındaki sondajdan da olumlu bir netice alınamamıştır. 1960'da ise Mobil, Adana'nın 30 km KB'da Bulğurdağı'nda iyi kaliteli bir petrol bulmuştur. GD Anadolu'da 1940'da Raman dağında 1084 m.'de petrole ulaşılmıştır. 1946'da Garzan çevresinde 1510 m.'de petrol bulunmuştur. 1954'de Türk Petrolleri A.Ö. kurulmuştur. Batman çevresinde çalışmalar sürdürülerek 800 bin ton olan petrol üretimi 1969'da 1 milyon 154 bin tona çıkmıştır. Mobil ve Shell'in işlettiği kuyulardan da 2 milyon 439 bin ton petrol çıkarılmıştır.

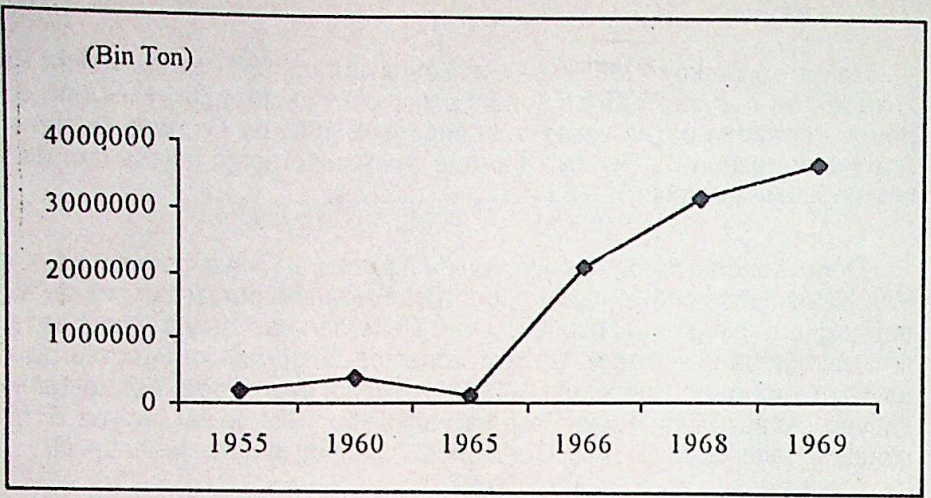
Türkiye'nin 1955'den itibaren hampetrol üretimi Tablo-1 ve Grafik-1'deki gibidir:

(Tablo-1)

Hampetrol Üretimi (1955-1969 arası)

Yıl	Üretim (Ton)
1955	178.596
1960	375.172
1965	1.532.843
1966	2.040.715
1968	3.104.460
1969	3.623.192

1969 yılında üretim, tüketimi karşılamadığından 3.413.000 ton hampetrol ithal edilmiştir. O tarihten günümüze gelinceye kadar bu üretim-tüketim dengesizliği süregelmiştir. 1970-80 ve 90'lı yıllardaki üretim-tüketim Tablo II ve Grafik II'deki gibidir.

Grafik 1: Hampetrol Üretimi (1955-1969 yılları arası)

Ülkemizde tesbit edilen petrol rezervlerinin % 95'ten fazlası Güneydoğu Anadolu bölgemizde yer almaktadır. Dicle bölümünde yoğunlaşan petrol rezervleri dışında Iskenderun Körfezi, Trakya çevresinde de az miktarda rezervler belirlenmiştir.

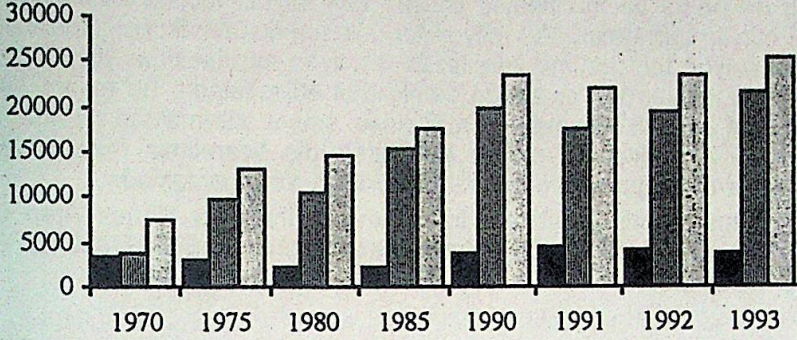
(Tablo II)

Türkiye'de hampetrolün üretim-tüketim ve ithalat durumu
(1970 - 1993) /bin ton

Yıllar	Üretim	İthalat	Fark	Üretimin tüketimi karşılama oranı %
1970	3.542	3.845	303	47.9
1975	3.095	9.634	6.539	23.4
1980	2.330	10.490	8.160	15.7
1985	2.110	15.532	13.422	11.9
1990	3.717	20.062	16.345	15.6
1991	4.451	17.606	13.149	20.1
1992	4.281	19.316	15.035	18.1
1993	3.892	21.769	17.877	15.1

(Bin Ton)

■ Üretim ■ İthal □ Tüketim

Grafik 2: 1970-1993 yılları arasında Türkiye'nin Petrol üretim, tüketim ve ithalatı

(Tablo III)

Türkiye Hampetrol Rezervleri (1993 yılı itibariyle)
(bin ton)

Şirket Adı	Rezervuar Toplam Petrol	Üretilen Toplam Petrol	Kümülatif Petrol Üretimi	Kalan Üretilbilir Petrol
TPAO	680.928	71.710	43.084	28.626
N.V. Turkse Shell	171.514	41.152	33.940	7.212
Mobil Exp. Med. Inc.	2.420	351	336	15
Mobil E.M.I.+Dorches.	80.274	11.119	9.881	1.238
Arco Turkey Inc.+TPAO	6.949	1.797	893	904
N.V. Turkse Shell+TPAO	4.368	1.056	343	713
Ersan+Alad.+Trans Med.	6.157	925	23	202
Aladdin M.E.+Trans Med	1.355	203	2	201
Diğerleri	44	9	1	8
Toplam	954.009	128.322	89.203	39.119

1970'li yıllarda üretimin tüketimi karşılama yüzdesi % 47.9 iken 1990'dan sonra % 15'lere inmiştir. Zira geçen süre içinde ülkemizde hem otomobil sayısı artmış, hem de petrol ve türevleriyle çalışan çok sayıda fabrika kurulmuştur. 1970'de 3.5 milyon ton üretim, 7.3 milyon ton tüketim bulunmaktaydı. Oysa günümüzde 3.8 milyon ton üretime karşılık 25.6 milyon ton tüketime ulaşılmıştır. Böylece yılda 22 milyon ton civarında petrol ithal edilmektedir. Bu rakam Türkiye'nin tüm ithal ürünleri arasında petrolü birinci sıraya oturtmaktadır. Petrol ithalatına ayrılan kaynaklar bir tarafa konulursa dış ticaretimiz fazlalık vermektedir. dış ticaret açığımızda petrol ithalatı önemli rol oynamaktadır.

Petrol ithalatını Suudi Arabistan, Irak, Kuveyt, İran gibi Körfez Arap ülkelerinden yapmaktayız. Zira, dünya petrol rezervlerinin % 67'si Ortadoğu ülkelerinde yer almaktadır.

Ortadoğu ülkelerinin petrol rezervlerinin
dünya rezervlerindeki payı

Ülke	Payı (%)
S. Arabistan	25.7
Irak	9.8
B.A.E.	9.7
Kuweyt	9.5
İran	8.7

1996 yılı üretimleri ise günde bin varil olmak üzere;

Ülke	Üretim (varil)
S. Arabistan	8.218
İran	3.686
B.A.E.	2.278
Kuweyt	2.062
Irak	584

Türkiye'nin ithal ettiği hem petrol, Mersin-Ataş, İzmir-Aliğa, İstanbul-İpraş, Batman-Batman ve Kırakkale-Orta Anadolu rafinerilerinde işlenmektedir. İşlenen petrol, ülke tüketimini karşılamaktadır. Ülkemiz rafine sayısında dünyada 27. sırada yer almaktadır. Günde 700 bin varil civarındaki üretimiyle 25. sıradadır.

Kaynaklar:

1. TANOĞLU, Ali; 1971, Enerji Kaynakları, İ.Ü. yay, 124, İstanbul.
2. DOĞANAY, Hayati; 1991, Enerji Kaynakları, A.Ü. yay., 707, Erzurum.
3. DOĞANAY, Hayati; 1992, Ekonomik Coğrafya, Doğal Kaynaklar, A.Ü. yay., 740, Erzurum.
4. Enerji İstatistikleri Türkiye 5. Enerji Kongresi, 1990.
5. Energy Statistics Yearbooks 1992, United Nations.
6. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı APK İstatistikleri.